

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Normatywna potęga Unii Europejskiej: struktura teoretyczno-metodologiczna badania (Anna Skolimowska)	11
Problem badawczy	13
Cel badania	14
Pytania badawcze	15
Hipoteza	15
Metodologia i techniki badawcze	17
Struktura pracy	19
Bibliografia	20
Część I	23
Potęga norm w stosunkach międzynarodowych (Anna Skolimowska) ..	23
Problematyka norm w nauce o stosunkach międzynarodowych	24
Ewolucja kategorii potęga w nauce o stosunkach międzynarodowych	28
Strategie polityki zagranicznej	33
Normatywna polityka zagraniczna	34
Polityka zagraniczna typu <i>realpolitik</i>	35
Imperialna polityka zagraniczna	35
Polityka zagraniczna typu <i>status quo</i>	36
Bibliografia	39
Charakterystyka roli Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych (Anna Skolimowska)	41
Teoretyczne ujęcia roli Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych	42
Strategia polityki zewnętrznej Unii Europejskiej	50
Instrumenty polityki zewnętrznej Unii Europejskiej	52

Potęga normatywna Unii Europejskiej w relacjach z państwami sąsiedzkimi (<i>Anna Skolimowska</i>)	57
Polityka Unii Europejskiej wobec państw sąsiedzkich	58
Model unijnej potęgi normatywnej w ramach wymiaru wschodniego EPS	66
Problematyka europeizacji państw sąsiedzkich	69
Instrumenty europeizacji państw trzecich	74
Bibliografia	75
Unia Europejska wobec problematyki umiędzynarodowionych konfliktów wewnętrznych (<i>Anna Skolimowska</i>)	77
Definicja umiędzynarodowionego konfliktu wewnętrznego	77
Rola Unii Europejskiej w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego	79
Strategia UE zarządzania konfliktami międzynarodowymi	85
Specyfika instrumentów polityki zewnętrznej UE w obliczu konfliktów	89
Bibliografia	92
CZĘŚĆ II	97
Normatywna polityka zewnętrzna Unii Europejskiej w obliczu konfliktu w Kosowie (<i>Mariusz Sulkowski</i>)	99
Geneza konfliktu	101
Działania i normatywne instrumenty UE w obliczu konfliktu	104
Kontrowersje związane z uznaniem Kosowa a polityka normatywna UE	119
Normatywna polityka UE względem Kosowa – kwestia rządów prawa	122
Percepcja zaangażowania UE w Kosowie w czasie konfliktu	125
Wnioski	126
Bibliografia	130
Specyfika normatywnej polityki zewnętrznej Unii Europejskiej w obliczu konfliktu rosyjsko-ukraińskiego (<i>Piotr Bajda</i>)	139
Geneza i przebieg konfliktu	141
Europejski dyskurs odnośnie do konfliktu rosyjsko-ukraińskiego	148
Działania UE w obliczu konfliktu	155
Normatywne instrumenty UE w obliczu konfliktu	163
Wnioski	166
Bibliografia	168

Zaangażowanie Unii Europejskiej w rozwiązanie konfliktu naddnie- strzańskiego (Jakub Pieńkowski)	171
Geneza i przebieg konfliktu	174
Dyskurs w ramach Unii Europejskiej	181
Działania UE wobec konfliktu	190
Wewnętrzne uwarunkowania społeczne Mołdawii i Naddniestrza ..	198
Wnioski	204
Bibliografia	210
Normatywna rola Unii Europejskiej w relacjach międzynarodowych – raport z badania (Anna Skolimowska)	212
Spis tabel	222
Spis rysunków	223
Noty o autorach	224

Normatywna potęga Unii Europejskiej: struktura teoretyczno-metodologiczna badania

ANNA SKOLIMOWSKA

Aktywność Unii Europejskiej (UE) w świecie stanowi przedmiot zainteresowania badaczy m.in. z kręgu nauki o stosunkach międzynarodowych czy studiów europejskich. Ze względu na dotychczasowy (tj. do momentu wejścia w życie zapisów *Traktatu z Lizbony* w 2009 r.)¹, niejasny charakter prawny, na podstawie którego Unia Europejska wchodziła w interakcje z innymi uczestnikami relacji międzynarodowych (brak osobowości prawnomiędzynarodowej), wypracowywane kategorie opisu i analizy tego fragmentu integracji europejskiej odwoływały się do kategorii ról międzynarodowych². Spośród wielu narzędzi analitycznych, na uwagę zasługuje koncept roli Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych jako potęgi normatywnej³. Realizowana w tych ramach polityka względem otoczenia zewnętrznego określana jest mianem „normatywnej”, tzn. promującej w przestrzeni międzynarodowej normy, wartości oraz zasady projektu europejskiego za pomocą specyficznych („miękkich”) instrumentów politycznych.

Koncept normatywnej potęgi Unii Europejskiej w relacjach międzynarodowych, w ciągu dekady od jego sformułowania, cieszy się nadal zainteresowaniem wśród teoretyków integracji europejskiej zarówno za granicą⁴, jak

¹ Traktat o Unii Europejskiej – tekst skonsolidowany uwzględniający zmiany wprowadzone Traktatem z Lizbony – Dz. U. C 326 z 26.10.2012, <www.eur-lex.europa.eu> [dostęp: 13.03.2010].

² Role, jakie przypisuje się Unii Europejskiej w relacjach międzynarodowych, to m.in.: potęga cywilna, imperium neośredniowieczne, potęga typu postmodernistycznego, *soft power* oraz wiele innych.

³ I. Manners, *Normative Power Europe: A Contradiction In Terms?*, „Journal of Common Market Studies” 2002, nr 2 (40), s. 235–258.

⁴ H. Sjursen, *What kind of power?*, „Journal of European Public Policy” 2006, nr 13, s. 169–181; Ö.Ü. Eris, *European Neighborhood Policy and The EU's Role as a Normative Power:*

również w Polsce⁵. Jest on także obecny w europejskim dyskursie politycznym – za pomocą konceptu potęgi normatywnej definiowana jest rola, tożsamość oraz polityka zagraniczna Unii Europejskiej, zwłaszcza w odniesieniu do relacji z państwami najbliższego sąsiedztwa.

Nowatorski, a zarazem oryginalny charakter koncepcji potęgi normatywnej Unii Europejskiej, wynika z zawartego w niej twierdzenia, iż siła UE w relacjach międzynarodowych nie wiąże się z posiadanymi przez nią atrybutami militarnymi czy zasobami ekonomicznymi, ale opiera się na znaczeniu idei, norm i wartości leżących u podstaw projektu integracji europejskiej⁶. Normatywna siła Unii Europejskiej w relacjach międzynarodowych polega zatem na zdolności do rozprzestrzeniania europejskich norm politycznych prawnych, idei, dyskursów, wzorców integracji oraz kształtowaniu za ich pomocą otoczenia międzynarodowego. Jest to zatem założenie, wymagające włączenia do badań potęgi Unii Europejskiej problematyki europeizacji oraz socjalizacji podmiotów trzecich jako instrumentów służących ukazaniu siły (lub jej braku) oddziaływania UE. W ramach tych procesów dochodzić powinno do realizowania przez UE swojej roli jako potęgi normatywnej. Skuteczność natomiast strategii aktora normatywnego, mierzona powinna być za pomocą wskaźnika stopnia transpozycji europejskiego modelu, wzorca ideowego (normatywnego) w państwach, wobec których jest ta strategia realizowana. Europeizacja podmiotów trzecich może być obserwowana m.in. w dyskursie publicznym czy w opiniach społeczeństw państw, do których jest skierowana. To bowiem w tym wymiarze dochodzić może do dyskursywnego kształtowania specyfiki potęgi Unii Europejskiej, nadawania jej społecznego znaczenia lub jej odrzucania. Także dzięki językowi (jeżeli przyjąć założenie o jego sprawczej roli w kształtowaniu rzeczywistości⁷) próbować można

The Case of Ukraine, w: A. Boening, J.F. Kremer, A. Van Loon (red.), *Global Power Europe. Policies, Actions and Influence of the EU's External Relations*, London, New York 2011, s. 55–56. T. Forsberg, *Normative Power Europe, Once Again: A Conceptual Analysis of an Ideal Type*, „Journal Common Market Studies” 2011, nr 49 (6), s. 1183–1204; M. Pace, *The Construction of EU Normative Power*, „Journal Common Market Studies” 2007, nr 45 (5), s. 1042. R. Whitman (red.), *Normative Power Europe. Empirical and Theoretical Perspectives*, New York 2011, s. 110.

⁵ Por. prace: D. Milczarek, *Rola międzynarodowa Unii Europejskiej jako „mocarstwa niewojskowego”*, „Studia Europejskie” 2003, nr 1, s. 33–54; B. Piskorska, *Wartości czy interesy? Europejska Polityka Sąsiedztwa jako test na efektywność normatywnej siły Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych*, „Analiza natolińska” 2013, nr 11 (70).

⁶ R. Whitman, *The neo-normative turn in theorising the EU's international presence*, „Cooperation and Conflict” 2013, nr 48 (2) s. 173.

⁷ Takie założenie legło u podstaw tzw. zwrotu językowego, jaki miał miejsce w latach 80. XX wieku w filozofii nauki oraz naukach o polityce. Jego istotą było zwrócenie uwagi na języku, dyskursie jako aktywnym czynnikiem kształtowania rzeczywistości, nie zaś jej biernym odzwierciedleniu.

odkryć motywy przyjęcia lub odrzucenia europejskiej potęgi normatywnej w państwach trzecich.

Ocena specyfiki oraz ukazanie cech normatywnej potęgi, a co za tym idzie polityki UE w stosunkach międzynarodowych, dokonana zostanie w odniesieniu do pojawiających się w jej najbliższym sąsiedztwie kryzysów politycznych, jakimi są umiędzynarodowione konflikty wewnętrzne na terenie: Ukrainy, Mołdawii oraz Kosowa. Wybrano trzy przykłady takich konfliktów. Łączy je: występowanie w geograficznej bliskości Unii Europejskiej, przez co odgrywają istotną rolę dla bezpieczeństwa europejskiego. Wybór dyktowany był także możliwością historycznego spojrzenia na analizowany problem oraz potrzebą zastosowania wyników analizy do nakreślenia scenariuszy aktywności Unii Europejskiej wobec potencjalnie nowego konfliktu w jej sąsiedztwie. Jeden z badanych konfliktów został względnie zażegnany (albańsko-serbski o Kosowo), jeden wciąż się toczy (rosyjsko-ukraiński), a jeden stanowić może przyszłe, potencjalne zarzewie umiędzynarodowionego konfliktu wewnętrznego w najbliższym sąsiedztwie UE (konflikt o Naddniestrze, Mołdawia). Analiza normatywnej polityki UE w obliczu tych trzech konfliktów, pozwoli wnioskować o uwarunkowaniach i potencjalnych wyzwaniach dla tej strategii w jej polityce zewnętrznej.

Wybrane państwa należą do dwóch – geograficznie i politycznie – różnych obszarów sąsiedztwa Unii Europejskiej. Mołdawia oraz Ukraina objęte są unijną polityką sąsiedztwa, podczas gdy Kosowo przynależy do regionu Bałkanów Zachodnich. Takie zestawienie ukazać powinno uwarunkowania różnej efektywności normatywnej oferty UE względem państw sąsiedzkich.

Problem badawczy

W badaniu koniecznym wydaje się zestawienie i weryfikacja deklarowanej, na poziomie dokumentów programowych, roli UE w stosunkach międzynarodowych jako potęgi normatywnej z jej działaniami oraz ich recepcją w obliczu tradycyjnych wyzwań dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, jakimi są wojna oraz konflikt. Wyzwania te, które wydawałoby się, iż w warunkach pozimnowojennego oraz zglobalizowanego ładu międzynarodowego, nie będą zagrażały bezpieczeństwu Europy, okazują się stanowić w ostatnim czasie o konieczności podjęcia ich na nowo w procesie konstruowania założeń polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej.

Ponadto, w wymiarze teoretycznym, często podejmuje się analizę zagadnienia roli Unii Europejskiej w świecie oraz wskazuje się na jej działania w tym obszarze. Zauważalnym jest jednak deficyt w zakresie badań nad

sposobami, w jakich Unia Europejska wpływa na podmioty trzecie, zwłaszcza na polityki i działania państw niebędących jej członkami, ale znajdującymi się w przestrzeni oddziaływania europejskich norm politycznych i prawnych. Chodzi tutaj zwłaszcza o państwa objęte polityką sąsiedztwa, względem których nie funkcjonuje najmocniejszy dotychczas argument przemawiający za transferem europejskiego systemu prawnego, politycznego i kulturowego, jakim jest perspektywa członkostwa w UE.

Cel badania

Celem badania będzie: identyfikacja cech roli Unii Europejskiej w relacjach międzynarodowych oraz poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy w obliczu wybranych umiędzynarodowionych konfliktów wewnętrznych, UE działa rzeczywiście jako aktor normatywny oraz jakie są warunki skuteczności tej roli? Ukazana zostanie również percepcja jej działań w ramach roli aktora normatywnego, jaka występuje po stronie państw objętych konfliktem. Będzie to także poszukiwanie narzędzi analitycznego pomiaru wpływu UE na podmioty trzecie, zwłaszcza na państwa niebędące jej członkami, ale znajdujące się w przestrzeni oddziaływania europejskich norm politycznych i prawnych.

Charakterystyka normatywnej roli Unii Europejskiej w obliczu wybranych umiędzynarodowionych konfliktów wewnętrznych odnosić będzie się do:

- ukazania sposobu kształtowania norm, wartości, zasad polityki zewnętrznej UE dla przeciwdziałania konfliktom (kto je formułuje, jakiego rodzaju, jaka jest treść normatywnej polityki przeciwdziałania lub łagodzenia kryzysu);
- wskazania na instrumenty polityczne, wykorzystane w ramach normatywnej polityki zewnętrznej wobec danego konfliktu;
- identyfikacji uwarunkowań oraz wyzwań w realizowaniu normatywnej polityki wewnętrznej;
- percepcji normatywnej roli Unii Europejskiej w państwach objętych konfliktem;
- wyodrębnienia typu strategii polityki zewnętrznej UE względem konfliktu;
- analizy skuteczności działań UE względem państw kandydujących, a tych objętych europejską polityką sąsiedztwa.